

Predgovor

Po monumentalni zbirki motetov *Opus musicum* nadaljuje Muzikološki inštitut Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti objavljanje skladateljskega dela Jakoba Gallusa v novi transkripciji z zbirko njegovih mašnih skladb *Selectiores quaedam missae*.

Kronološko je to prva med Gallusovimi zbirkami, izdal jo je v drugi polovici leta 1580 v Pragi, tridesetleten, in če pustimo ob strani slavnostni zbor *Undique flammatis Olomucum sedibus arsit*, ki ga je komponiral in objavil v letu pred tem, tudi njegovo prvo tiskano delo. Skladbe, ki jih vsebuje ta zbirka, so nastale v obdobju nekaj let pred objavo in na raznih mestih, po vsej verjetnosti v Wroclawu in Zabrdovicah, mogoče tudi že v Melku. Naslov *Selectiores quaedam missae*, v prevodu Nekaj izbranih maš, nedvoumno kaže, da avtor vanjo ni sprejel vseh skladb te vrste, ki jih je v tistem času že imel napisane, temveč samo nekatere (poleg teh, ki jih je dal natisniti, poznamo še štiri njegove maše, ohranjene rokopisno). Oznaka "liber I", ki jo naslovna stran ne povsem razumljivo navaja za celotno izdajo, vodi k domnevi, da je Gallus nameraval izdati vsaj še eno zbirko svojih maš. Iz neznanih razlogov tega ni storil. Morda so ga odvrnile od prvotne zamisli nasprotujoče si ocene, vsekakor pa je očitno, da ga ta, v 16. stoletju zelo upoštevana kompozicijska zvrst, pozneje ni več zanimala.

Zbirko *Selectiores quaedam missae* sestavljajo štiri knjige, od katerih vsebuje vsaka štiri maše. Te so, tako kot skladbe v Gallusovih zbirkah motetov in madrigalov, urejene po številu glasov.

Prva knjiga je posvečena skladateljevemu delodajalcu olomouškemu škofu Stanislavu Pavlovskemu, čigar "cappellae praefectus" je Gallus postal v začetku leta 1580, če ne že konec prejšnjega leta. Za naslovno stranjo je zato v vseh glasovnih zvezkih te knjige natisnjen grb Pavlovskega in pod njim dva njemu posvečena elegična distiha. V tenorskem zvezku je nato skladatelj posvetilni predgovor, datiran 1. septembra 1580 v Pragi in napisan z udvorljivostjo, običajno za besedila te vrste v tedanjem času. Tekst je zanimiv med drugim tudi zato, ker je v njem eno redkih mest, kjer Gallus bežno omenja svojo pot v svet glasbe, pravi namreč, da se je njenemu

študiju posvetil kot deček — potemtakem verjetno že doma na Kranjskem — in to ne v upanju na donosnost, ampak iz notranjega nagiba in ker ga je privlačilo dostojanstvo te umetnosti. V tenorskem zvezku sta zatem pesnitvi *Musica loquitur* Wolfganga Pyrringerja in *Ad authorem* Ioannesa Iergerja, o katerem vemo, da je bil tajnik Pavlovskega, za njima pa seznam skladb vseh štirih knjig zbirke. Sledijo štiri maše prve knjige: sedemglasna *Missa super Undique flammatis* ter osemglasna *Missa ad imitationem Pater noster*, *Missa ad imitationem Elisabethae impletum est tempus* in *Missa super Casta novenarum*. Udvorljivega do Pavlovskega se je Gallus pokazal tudi s tem, da je na prvo mesto v knjigi in s tem v celotni zbirki postavil mašo, ki ni osem-, ampak sedemglasna, a ji je za osnovo hvalospev, ki ga je komponiral leto prej ob izvolitvi Stanislava Pavlovskega za škofa.

Pavlovskemu je posvečena tudi druga knjiga zbirke. Iziti je morala kmalu za prvo, kajti posvetilni predgovor v njej je skladatelj podpisal 29. septembra 1580, prav tako v Pragi. Knjiga ima za naslovno stranjo v vseh glasovnih zvezkih spet škofovski grb Pavlovskega, vsebuje pa štiri šestglasne maše. Te so *Missa super Dorium*, *Missa super Elisabeth Zachariae*, *Missa super Locutus est Dominus ad Moysen dicens* in *Missa super Sancta Maria*.

Uvod v tretjo knjigo je skladatelj datiral 1. novembra 1580 v Pragi, posvetil pa jo je opatu premonstratskega samostana v Zabrdovicah pri Brnu Casparju Schönauerju, čigar gostoljubje je užival, preden je postal kapelnik Pavlovskega. Ta prelat je bil eden njegovih najbolj razumevajočih in milostljivih pokroviteljev in Gallus mu je posvetil še nekaj drugih del. V tej knjigi zbirke so štiri petglasne maše in sicer *Missa super Adesto dolori meo*, *Missa super Transeunte Domino*, *Missa super Im Mayen* in *Missa super Ich stund am einem Morgen*.

Zadnja, četrta knjiga zbirke, katere predgovor je datiran z 22. novembrom 1580, tudi v Pragi, je posvečena opatu cistercijskega samostana Zwettl v Avstriji Johannu Rueffu. Tega vplivnega cerkvenega dostojanstvenika je Gallus spoznal več let pred tem med svojim bivanjem v benediktinskem samostanu Melk, kjer je bil Rueff takrat kapitar. Kot piše Gallus v posvetilu, ga je Rueff nekoč ljubeznivo, a vendar odločno spodbujal k skladateljske-

mu delu, zdaj pa je tudi radodarno prispeval h kritju stroškov za dokončanje natisa zbirke. Štiri maše te knjige so štiriglasne: *Missa super Ob ich schon arm und elend bin*, *Missa super Mixolydium*, *Missa super Un gay bergir* in *Missa quattuor vocum ommissis pausis, servatis pausis octo vocum* ali *Missa canonica*. Četrto knjigo in s tem tudi celotno zbirko zaključujeta dve pesnitvi, natisnjeni v tenorskem zvezku. Prva je *Paraclesis ad musices amatorem* Valentina Kampa, druga pa *Author operi*, ki jo je po vsej verjetnosti zložil skladatelj sam. V njej je izpovedal čustva plahosti in zaupanja ob tem, ko odhajajo v svet njegovi tiskani prvenci; te verze je leta 1969 uglasbil slovenski skladatelj Jakob Jež v skladbi *Iacobi Galli Disticha* za mezzosopran, činelo, triangel in lutnjo.

Kot je razvidno že iz njihovih naslovov, pripadajo Gallusove maše tipu parodnih ali — po Jeppesenu — transkribiranih maš. Za modele teh, ki so natisnjene v zbirki *Selectiores quaedam missae*, je skladatelj izbral deloma lastne, deloma pa skladbe nekaterih flamskih, nemških, švicarskih in francoskih mojstrov iz 16. stoletja in sicer so to Christian Hollander, Philippe Verdelot, Clemens

non Papa in Giaches de Wert; v treh primerih so modeli maš nemške pesmi v večglasnih priredbah Orlanda di Lassa, Ludwiga Senfla in Jobsta vom Brandta, v enem primeru pa francoski šanson v štiriglasni, nekoč zelo priljubljeni priredbi Thomasa Crecquillona. Nekateri modeli ostajajo neznani ali vsaj niso nesporno ugotovljeni.

Parodno tehniko Gallusovih mašnih skladb je proučeval avstrijsko-ameriški muzikolog Paul Amadeus Pisk in o njej napisal doktorsko disertacijo (1916, skrajšana verzija je izšla 1918). Pisk je tudi transkribiral devetnajst skladateljevih maš — vse natisnjene in tri, ki so ohranjene rokopisno — ter jih objavil v *Denkmäler der Tonkunst in Österreich* (1935, 1959, 1967 in 1969), vendar brez jasno razvidnega reda in brez redukcije notnih vrednosti, deloma tudi v starih ključih. Zbirka *Selectiores quaedam missae* kot celota, kakor jo je oblikoval Gallus, v novem času vse doslej še ni izšla. V *Monumenta artis musicae Sloveniae* izhaja prav za 400-letnico skladateljjeve smrti in 411 let po izidu izvirne izdaje.

Danilo Pokorn